

КЛЕТНИЦИТЕ

Оригинален текст на френски език:
Ален Бублил и Жан-Март Натал

Либрето на английски език:
Херберт Крецмер

Преводач: Асен Тотин

Всички права запазени. Настоящият превод е авторско произведение по смисъла на Закона за авторското и сродните му права. Нарушаването на този закон е криминално престъпление, преследва се от държавата и се наказва със затвор.

На читателите на този документ се дава единствено неизключителното право да ползват произведението за лични нужди във вида и по начина, по който е представено тук. Всяка друга употреба, включително споделяне, разпространение, публично разгласяване, модификация и пр., изцяло или частично, в каквато и да било форма (електронна, печатна или каквато и да е друга) е изрично забранена.

За връзка с автора, включително и за придобиване на други права извън дадените тук върху произведението, използвайте електронен адрес assen.totin@gmail.com.

При цитиране позоваването на автора е задължително.

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРОЛОГ

СВЕДИ ОЧИ	4
ВАЛЖАН АРЕСТУВАН, ВАЛЖАН ОПРОСТЕН	7
КАКВО НАПРАВИХ?	8

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ЩОМ СЕ СВЪРШИ ДЕНЯТ	9
ИМАХ ЕДНА МЕЧТА	12
ПИЩНИ ХУБАВИЦИ	13
АРЕСТЪТ НА ФАНТИН	15
КАРУЦАТА	17
КОЙ СЪМ АЗ?	18
СМЪРТТА НА ФАНТИН	19
ВАЛЖАН СРЕЩУ ЖАВЕР	20
ЗАМЪК В НЕБЕТО	21
ГОСПОДАРЯТ НА ДОМА	22
ВАЛСЪТ НА ТЕНАРДИЕ	24
ЕДИН МИГ	26
СВЕДИ ОЧИ	27
ОБИРЪТ	29
ПОЯВАТА НА ЖАВЕР	31
ЗВЕЗДИ	32
ЗАДАЧА ЗА ЕПОНИН	33
ПРИЯТЕЛИ НА СЛОВОТО	34
ЧУЙ НАРОДЪТ ВЪН КАК ПЕЕ	36
НАПАДЕНИЕТО НА „РЮ ПЛЮМЕ“	37
В МОЯ ЖИВОТ	39
СЪРЦЕ, ИЗПЪЛНЕНО С ЛЮБОВ	41
ОСТАВА ДЕН	42

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ИЗДИГАНЕТО НА БАРИКАДИТЕ	45
СЪВСЕМ САМА	46
НА БАРИКАДАТА	47
ЗАВРЪЩАНЕТО НА ЖАВЕР	48
ЖАЛКИ ЛЮДЕ	49
ПОСЛЕДЕН ДЪЖД	50
НОЩЕН СБЪЛЪСЪК	52
ДА ВДИГНЕМ ЧАШИ	53
ПЪРВАТА АТАКА	54
ВЪРНИ ГО ЖИВ	55
ЗОРАТА	56
СМЪРТТА НА ГАВРОШ	57
ПОСЛЕДНАТА БИТКА	58
ЖАВЕР СРЕЩУ ВАЛЖАН	59
СМЪРТТА НА ЖАВЕР	60
ВРЕМЕТО ВЪРТИ СЕ	61
ПУСТИ СТОЛОВЕ И МАСИ	62
ОТ ДЕН НА ДЕН	63
ИЗПОВЕДТА НА ВАЛЖАН	64
СВАТБЕН ХОРАЛ	65
ПРОСЯЦИ НА БАЛ	67
СМЪРТТА НА ВАЛЖАН	68
ФИНАЛ	70

ДОПЪЛНЕНИЯ

БЕЛЕЖКИ НА ПРЕВОДАЧА	71
ПЕСЕНТА НА ГАВРОШ	75

ПРОЛОГ

СВЕДИ ОЧИ

ЗАТВОРНИЦИ

Сведи очи, сведи - не смей и да въздъхнеш,
очи, сведи очи - че тука ще издъхнеш.
Напича жежко слънце, като във пещ гори ни -
очи, сведи очи - за още сто години.
Невинен съм, защо, о, Господи, съм тука?
Очи, сведи очи - на Господ не му пука.
Дали е още вярна, дали ме споменава?
Очи, сведи очи - ти тънеш във забрава!

Веднъж вълн да изляза, изчезвам яко дим!

Сведи очи, сведи - не смея да въздъхна,
о, Господи, кога най-после ще издъхна?
Сведи очи, сведи - и вечно ще си роб,
очи сведи, очи - копаеш своя гроб.

ЖАВЕР, ВАЛЖАН

Доведете 24601.

Присъдата изтече. Остатъкът - условно.
- И вече съм свободен!
 - Ами, нищо подобно!
- Един откраднат хляб.
 - Разбойничество, взлом!
- Един прозорец счупен...
 - Един окраден дом!
- Три дни не бяхме яли...
 - И пак те чака глад:
закона не зачиташ ли, се връщаш в този ад!
- Една, две... деветнайсет години все робия.
- Дори не си помисляй, "ще бягам, ще се крия".
Върви, кой номер беше...
 - Жан Валжан по име.
- А моето Жавер е: внимавай, запомни ме.

Върви, 24601.

ЗАТВОРНИЦИ

Сведи очи, сведи - и вечно ще си роб,
Очи сведи, очи - и чакай своя гроб.

ВАЛЖАН

Свободата, най-сетне! Незаслужена, чужда -
просветлява небето и денят се пробужда.
Как е чиста водата... що лета, колко зими,
не забравяй ни миг: деветнайсет години!
Не, недей им прощава и не слушай съвети -
Не ний, те са виновни - да бъдат проклети!
Денят зазорява... нека видим тоз ден,
този свят непознат какво носи на мен!

ФЕРМЕР, ВАЛЖАН

Върви си оттука, че работа няма.
- Не виждаш ли как работя за двама?
А наполовина по-малко ми даваш пари -
за чорба и за хляб не достигат дори.
- Та бил си каторжник, разбойник, невестен -
как да взимаш тъй както работника честен?

ВАЛЖАН

Затворени пътища, порти и хора
и никой не смее да прекрачи позора -
щом ме зърнат, когато подавам ръка,
тоз белег на Каин, таз страшна дамга,
споглеждат се плахо, мълчат, най-подир
продумват страховито: "Върви си със мир!".

ГОСТИЛЧИНАР, ВАЛЖАН

Храната свърши. Стаи? Не, пълни са до крак.
Бих искал да помогна, уви, но няма как.
- А в плевнята поне? Ще си постеля слама.
Гостилница ни хан наблизко нийде няма.
- Върви си начаса, че ще играй тояга:
опазил Бог при нас престъпник да поляга.

ВАЛЖАН

Горчива е таз свобода на пусия,
на каторжник не дават дори на просия.
Парчето хартия, разбираш ли, значи,
най-много на днешното време се тачи.
Такъв би законът на нашия век:
извън него само оставаш човек.

СВЕЩЕНИК

Влезте, влезте, вълна пада мрак,
тъй студен отдавна не е бил.
Споделете с мен, макар и скромно,
туй, което Бог е наспорил.
Яжте хляб - на тялото опора,
пийте вино - то издига мост,
мъдростта на утрото лекува
люти рани и човешка злост.

ВАЛЖАН

От храната остави ми лъвския пай.
Сребърните прибори струват, комай,
повече от деветнайсет години затвор.
Как ми има доверие след този позор?
Стига съм бил и смирен и набожен -
Бог дал, Бог взел - каквото си може.
Спи домът, а на сън стават страшни неща:
среброто е мое и е моя нощта!

ВАЛЖАН АРЕСТУВАН, ВАЛЖАН ОПРОСТЕН

ПОЛИЦАИ, СВЕЩЕНИК

На Негово преосвещенство ги разправяй,
че вярва ли на твоите лъжи,
как си гостувал у дома му снощи -
и думата ти колко ще тежи.

Поискайте му прошка, по християнски,
да се смили над твоето тегло.
Твърди, че сте били към него щедър?
- Подарък му е цялото сребро.

СВЕЩЕНИК

Тръгнали сте заран толкоз рано,
че насмалко да ви вкарат в грях:
а свещниците също са подарък,
и нима забравихте за тях?

Истина е, може да си иде -
нека сам по пътя си върви.
Вие с чест изпълнихте дълги си,
нека Господ вас благослови.

Запомни таз случка, мили братко,
промисъл във нея има скрит:
Нека туй сребро да ти помогне
честен да си вечно, и честит.

Страстите помни, помни и кръста -
да градя съм тук, не да руша.
Господ те спаси от тъмнината,
а аз платих за твоята душа.

КАКВО НАПРАВИХ?

ВАЛЖАН

Какво направих, Боже мой?
Изгубих смелост, път, покой,
падението ми ме наказва -
във мен кипи една омраза,
крещи, но никой не я чува -
ден подир ден векът векува.

Дали друг има път? Признай си,
изгубени години: дваисет,
и лете под камшик, и зиме -
и ставаш номер вместо име,
живот-война, все битки нови,
един хляб със цена - окови.
Защо тъй ми говори сладко
и взе да ме нарича "братко"?
Защо му позволих забрава
и вяра толкоз да ми дава?
На Бог живота ми обрече,
и тъй смирени думи рече,
на мен - в омразата роден
и плащаш с нея всеки ден.
Нима все ще е зъб за зъб?
Обърнал на живота гръб,
на всичко свидно виждам края,
без нищо друго да позная.
Да бе продумал само: край,
и доживот ще гния; знай,
че той дари ми свободата,
подаде ми кама: съдбата,
дори в душата ми се врече.
А имам ли душа, човече?
Кой дух живота ми изпълни?
Кой напои ме с шепи пълни?
Посягам го, но не разбирам.
В бездънната тъма се вирам,
но виждам в нея само страх
и своя бяг, и своя грях...
И казвам "Сбогом, сбогом, Жан,
ти в миналото стой, Валжан!"
За мен се свърши тоя век.
Оттук излизам нов човек.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ЩОМ СЕ СВЪРШИ ДЕНЯТ

РАБОТНИЧКИ

Щом се върши денят, остарял си със ден...
Беднякът е беден, не гледай смутен -
недей в положението влиза.
Изминал бил ден - на кого ли ми пука,
просто някакъв ден, изпълнен със скука -
и краят ти с ден е по-близо.

Щом се свърши денят, иде студ, иде мрак,
и едничката риза, вече скъсана чак,
милост не ще ти изпроси.
Минувачите бързат, увити в палтата,
че зимата тук е и си точи косата -
за душите ни, голи и боси.

Щом се свърши денят, иде друг подир него,
и слънцето-крал, влюбен в своето его,
обикаля гордо земята.
След затишие - буря, след глада - само глад,
ала адска цена ще плати този свят,
настъпи ли ден за разплата.

Щом се свърши денят, пак си бачкал за нищо -
ала "залудо стой" не ще стопли огнище,
а чакат гладни гърлата -
децата не знаят, че работиш за трима -
но щастливец е онзи, който работа има,
и жена, и подслон над главата.

Погледнете надзирателя - нервно как пуши,
пак увърта се, гледа Фантин да нагуши,
а тя: не ща и да зная!
Господаря го няма, той не вижда, не чува -
и надзирателят както си знае лудува,
току-виж я изпъдил накрая!

Щом се свърши денят - две-три гроша в кесия,
за хазяин, бакалин - няма веч вересия,
и никой звездите не ти сваля.
Щом ти падне - не питай, а грабвай парите,
иначе пак по просия, ще събираш трохите,
пък денят на живота преваля.

МОМИЧЕ

Какво криеш, сестрице? Вземи, покажи ни.
Не се дърпай, Фантин - ела, разкажи ни.
"Изпратете пари и недейте се бави,
че трябва лекарство да ѝ се набави..."

ФАНТИН

Писмото върни ми и се дръж настрани!
Върви, гледай мъжа си и доволна бъди!
Мигар би се заклела без боязън и страх
всяка тука от вас, че живее без грях?

ВАЛЖАН

Тез двете, я ги разделете!
Причината ми разкажете -
на мен - ваш господар и кмет,
споделяй всичко най-напред.
На теб оставям да решиш -
но се пази да не сгрешиш.

НАДЗИРАТЕЛ

Я кажете да чуя!

РАБОТНИЧКИ

Щом се свърши денят, всичко тайно изплува
в друг град крие дете, а пред нас се преструва:
пари има за него да дава.
Познай как ги изкарва - наляво-надясно
все вършее, не спира - не ви ли е ясно?
А на шефа това не допада.

ФАНТИН

Вярно казват жените, че имам дете:
момиченце малко, на годинка-на две,
баща ѝ без грош ни остави.
Ханджия смили се и при себе си взе я,
аз му плащам, но иначе как да живея?
Той нищо за нас не направи.

РАБОТНИЧКИ

Щом се свърши денят, дай ѝ да сее поквара -
и на главата на всички беля ще докара,
а малко ли хлябът горчи?
Тя във бъчвата с мед е лъжица катран,
тя не знае ни скромност, не знае ни свян -
отпъждай я, вѣн да върви.

НАДЗИРАТЕЛ

Ах, как не се досетих сам!
И котката е хищник, знам.
Я погледнете таз Фантин:
живееела уж сам-самин,
света вода уж ненапита,
била уж скромна тя и свита,
но само денем - а за грош
продавала се всяка нощ.

РАБОТНИЧКИ, НАДЗИРАТЕЛ

На теб присмива се на глас,
след други тича в захлас!
Беля от нея само зная,
гоня я и недей се мая!
Похвала чака те голяма...
- Вън! Махай се и да те няма!

ИМАХ ЕДНА МЕЧТА

ФАНТИН

Беше време, когато бяха мили мъжете,
гласовете - омайни, речта им - тъй ясна,
светът бе любов, любовта беше сляпа;
светът беше песен, песента бе прекрасна...

Тъй бе... но времето отмина.

Жадувах го, светът бе мой,
и всеки ден, и всеки час -
любов навеки, аз и той,
и ангели ще бдят над нас.

Как смело крачехме преди
без болка и тъга нелепи!
Живот тъчехме от мечти,
живот - да черпиш с пълни шепа.

Ала съдбата тъй нарежда,
и с рев гръмовен из нощта
разкъса звяр една надежда,
разкъса моята мечта.

Той беше полъх, радост тиха,
безкраен празник и утеха...
Но вихри-есен се извиха -
навеки детството ми взеха.

Сънувам все така без свян -
да го докосна, да успея...
но е обречен този блян
сам: буря без дъга след нея.

Угасва сетният стремеж,
и чезне пяната на дните,
челичен ад смразил копнеж:
живот-убиец на мечтите.

ПИЩНИ ХУБАВИЦИ

МОРЯЦИ

Ах, жени надушвам още от зарана -
и на този пристан искам да пристана.
Ей, ти, хубавице, бързо тичай тука.
Седем дни в морето - нужна е разтуха,
че без вас, девойки, ще умрем от скука!

ЖЕНИ

Пищни хубавици ви очакват пак -
Благодарни клиенти от зори до мрак.
Хубавици пищни, опитни и нови,
легнали и прави - не, недей злослови,
Грош цена и ето: винаги готови!

ЖЕНА, ФАНТИН

Я да видя тази малка дреболия?
- Мигом я продавам, щом сте мераклия.
Давам четири франка.
- Не, и няма спор.
Пет, ни грош отгоре. Щом си тъй на зор...
- Нищо друго нямам.
- Моя ли е вината?
- Нека бъдат десет!
- Пет ми е цената.

ЖЕНИ

Пищни хубавици, къдрокоси, бели,
чакат млади, стари, тънки идебели,
бавни и бързаци, все добре дошли -
който не опита, само ще сгреша!
Мигар може друг така да изкуши?

ЖЕНА, ФАНТИН

Какви къдрици само! Досуц кукла-играчка!
Късмет извади, мила: те струват десетачка.
- Недей, недей ме пипа!
- Какво, нима не искаш
ти десет златни франка в ръката си да стискаш?
- А с тях ще им платя...
- Коректно, бързо, честно.
И ще спася Козет! И всичко ще е лесно!

МЪЖЕ

Пищни хубавици! Мигом всичко става,
три минути кеф и тънеш във забрава!
Хубавице пищна, я недей се свива -
тук акъл не трябва, толкоз ти отива -
хайде, покажи ни за какво те бива!

МЪЖ

По 20 франка зъб - ще ти платя със радост.
Я само погледнете, та тя пращи от младост!
Ще мине тая болка и пак ще хапеш здраво.
Миг-два и сме готови - ела, ела направо.
Парите отнапред и работи спокойно.
Ще ми дадеш ли два? Тогава плащам двойно!

МЪЖ

Гледай ти, коя е тази до вратата?
Нова фуста, дет' продаде си косата.
Има дъщеря, на нея всичко праща.
Зарад мъж жената цял живот ще плаща.

Хубавице, я ела насам!

ЖЕНА

Я не се превземай, кротка като мравка -
паднала си ниско, живот като канавка -
дай каквото иска той от теб за вземе,
а ти вземи парите... и какво ти дреме!

ЖЕНИ

Бедни и богати - кой където свари,
измет долнопробна, морски вълци стари,
граждания, селянци, бърбиви и мълчащи,
все една сте стока, все по долни гащи.
Давайте парите! И бегом при наш'те!

Пищни хубавици, гласовити дами,
работата бърза вас не ще посрами!

ФАНТИН

Нищо, капитане, стойте си с обувки,
във цената влизат нужните целувки.
Лесно се печели, легнал на леглото -
крие се ненавист лесно зад челото,
а душата мъртва чака опелото...

АРЕСТЪТ НА ФАНТИН

МЪЖ, ФАНТИН

Ще взема да я пробвам - нова стока значи.
Ела да те огледам, нали сме купувачи.
Цената: като друг път, нали сме познавачи.

- Недейте, не, не искам, недейте, господине.
За повече пари ли тя иска да ме мине?
- Не е, не е цената.

- Тогава остави ме!

Всеки ходи по курви - все едно пазарува,
всеки трябва да види какво ще купува,
няма "искам", "не искам" - клиентът решава,
шаврантийо, мълчи и недей много шава!
- Не посягай, мръсно, че направо не знам!
И съвсем да изпадна, не ще ти се дам!
- Ще платиш, даже скъпо - не отстъпвам на йота,
мръсникът сега ще ти стъжни живота!
- Милост! Нека да бъде тъй както решите.
- Полицаите ще кажат дали не грешите.

ЖАВЕР, МЪЖ, ФАНТИН

Всичко бързо споделете, кой какво видял, къде?
Без да чака и протака - разкажете на Жавер!
В туй гнездо на пепелянки дето ден и нощ не спи,
кой на тоз човек посегна? Кой покоя му смути?
- Ах, Жавер, вървах си кротко без да гледам настрани.
Тази тук ми се нахвърли, имам рана, погледни.
- По закон ще отговаря, жалба ако се направи.
обещавам ви, мосю, че пред съда ще се изправи.
- Имам малка дъщеричка, още мъничко дете.
Милост няма ли за мене? Тя без мене ще умре...
- Цял живот такива слушам, нямам вяра на пача.
Приказките си спестете, и сълзите, и плача.

Честен труд и справедливост - път към Божията милост!

ВАЛЖАН, ЖАВЕР, ФАНТИН

Жавер, недейте вдига врява,
виждате ли, че е права?
- Но, г-н кмете...

Погледнете що за гледка -
лекар трябва, не решетка.
- Но, г-н кмете...

- Да вярвам ли...?

И какво ще кажат всички,
бебе да расте самичко?

Виждал съм това лице... Защо, измъчена и клета,
си стигнала до таз съдба, така нещастна и проклета?
- Недейте с мен се подиграва, че нямам чест, но имам срам,
началникът ви ме пропъди, а вий си замълчахте там.

И нямам оттогаз покой...

- Какво направих, мили мой...

- Детето е на смъртно ложе...

- С една душа невинна, Боже...

- И ако Господ бди над нас...

- А аз не знаех в онзи час...

- Животът ми би взел обречен...

- На Него пътят ми е вречен!

И тоз път аз ще извървя!

- Но, г-н кмете...

КАРУЦАТА

ЖАВЕР, ВАЛЖАН

Наричам се Жавер, на вашите услуги.
На всекиго въздавам по дело и заслуги.
Законът, туй съм аз, а със властта сме двама;
не се ще скрие никой - в съда пощада няма.
- Добре дошли тогава; щом води ви дългът,
то значи с вас вървим един и същи път.
- Градът с вас се гордее и хвалят ви навред.
Затуй Париж ме праща, тук ида най-напред -
да видя как живее при вас народът днес.
- Усилно се работи, с достойнство и със чест.
- Дали не е възможно със вас да се познавам?
- Лицето ви такова е... аз нищо не забравям.

СЕЛЯНИ , ВАЛЖАН

Ах, каква беда настана - Фошльован затиснат тук!
Не, недейте приближава, че да не пострада друг!
- Никой ли не ще да дойде, тоз човек да се избави?
Милосърдие и помощ всеки мигом ли забрави?
- Не, недейте приближава, ще затисне вам нозете!
Жалко, жалко за човека, вие себе си пазете.

ФОШЛЬОВАН

Кмете, вие! Майко мила!
Господ сам ви даде сила!

ЖАВЕР, ВАЛЖАН

На очите си не вярвам - тази вързаст, тази мощ е...
за беглец един се сещам, крий се от закона още...
Не, таз мисъл е порочна.
- Думайте, каквото почна.

Трябва да ви известя за разкрито престъпление.
Срам ме е от мен самия и ви искам извинение.
Както бил съм аз суров, нека туй и мен накажат.
Към клеветник като мен нека милост не покажат.
Само друг един познавам, би рискувал туй докрай.
Бивш каторжник, вече бяга кръгло десет зими май.
Но не ще крие вечно, а за нас - въпрос на чест,
спипахме го неотдавна, пред съда застава днес.
Той, разбира се, отрича - кой затворник има свян?
Но възмездието иде, даже да си Жан Валжан.
- Казваш, че отрича всичко и не ще да се покае?
Казваш, че го чака съд и присъдата се знае?
Как си сигурен тогаз, може би Валжан съм аз?
- Отдалече го познавам, толкоз време го следим.
Има и жигосан номер - лесно ще го различим.
Няма милост, няма как - чака го каторга пак.

КОЙ СЪМ АЗ?

ВАЛЖАН

Реши, че той съм аз! И хич не се съмнява!
Един случаен тип отличен шанс ми дава!
Защо да го спася? Таз кривда да поправя?
Нима ми беше лесно нов път да си проправя?

Призная ли - присъда.
Мълча ли - проклет ще бъда.

Работникът, селякът - той все на мен разчита.
Щом ме няма утре, тях кой ще ги зачита?

Призная ли - присъда.
Мълча ли - проклет ще бъда.

Но кой съм аз, да бъда и кротък, и послушен,
и в робство да го пратя - безмълвен, равнодушен?
А зная как ще страда, невинен-набеден,
с едничко провинение: прилича им на мен?
И после как ще гледам на хората в очите,
как аз ще се преструвам, а вие ще мълчите?
Нима в лъжа ще мога довека да векувам
с едно алиби-име: "не казвам и не чувам".
И как ще имам смелост на други да се вричам,
и как ще имам смелост "човек" да се наричам?
Пред Господа заклет се - и близо, и далече,
да не допусна редом неправда нивга вече.
Той даде ми надежда, Той даде ми опора,
когато нямах нищо - за Него ще се боря!

Кой съм аз, попита ли ме?
Жан Валжан е моето име!

И ти, Жавер, и всички елате да се види:
човекът е невинен, пусни го да си иде.

Кой съм аз? 24601!

СМЪРТТА НА ФАНТИН

ФАНТИН

Козет, студено става, и Сънчо вече мина,
след цял ден на игри настъпват нощ и зима.
Светликът във бледней, не чуваш ли звездите?
Склони глава, Козет, че лед сковава дните.
Побързай, иде краят и виелица върлува.
Но аз ще те закрилям, дорде нов ден денува.

ВАЛЖАН, ФАНТИН

Фантин, успех най-сетне. В живота си се вричам...

- Козет навън играе...

- ... ще я пазя и обичам.

- Момичето ми сладко...

- ... не ще познае нужди.

Вземи я, отведи я.

- Далеч от хора чужди.

Сам Господ ви изпраща, тъй благи господине.

- Козет е в безопасност, докато мен ме има.

- Ръката ми вземете, сковава студ сърцето.

- О, нека да ви стопля.

- Пазете ми детето.

- Разчитайте на мен.

- Кажете й щом се върне,

че мама я обича и чака да я зърне...

ВАЛЖАН СРЕЩУ ЖАВЕР

ЖАВЕР , ВАЛЖАН

Най-сетне, Жан Валжан попадна ми в ръцете!

Каторгата те чака, достопочтени кмете!

- Жавер, преди окови да сложиш със старание,
да спазя позволи ми поето обещание.

Едно сираче болно аз трябва да избавя.

Три дни ми дайте само и няма да се бавя.

- Недей на луд се прави, лъжи и добрини -
че нрава, както знаем, вълкът си не мени.

- Каквото щеш приказвай, дългът не ме петни.

- Не, нравът на престъпник не ще се промени.

- Един откраднат хляб... какво ли знаеш ти?

- Че нравите ченгето си не ще да промени.

- Една несправедливост пусни ме да поправя!

- Обърнаха се картите, законът задължава!

- В картинката внимавай, по-силен съм от теб.

- Безгрешни хора няма, но всичко има ред.

- В картинката внимавай, недей игра си с хора.

- Познавам тая паплач; родил съм се в затвора.

- Ще има справедливост, дори през твоя труп!

- Жавер не се поддава, Жавер не е боклук!

- Заклевам се пред теб...

- От мен не ще се скриеш!

- Момичето ще пазя...

- В затвора ще изгниеш.

- Кълна се всичко свято...

- Заклевам се пред теб!

ЗАМЪК В НЕБЕТО

КОЗЕТ

Има един таен замък в небето,
често във него се крие детето,
подове никой не кара да мие,
замъкът таен в небето се крие.

Стаите в него са пълни с играчки,
с момчета, момичета, с шеги и закачки,
никой не кряска, никой не бие -
замъкът таен в небето се крие.

И една чудна дама, облечена в бяло,
ни прегръща и пее с лице засияло,
с име най-нежно аз нея наричам,
тя отвръща "Козет, аз така те обичам".

Там винаги грее прекрасна дъга,
и там няма плач, и няма тъга -
че сълзите, те са нещо незнайно,
в замъка скрит в небето потайно.

А тук пода мия, чистя и лъскам,
кофи, парцали по цял ден да блъскам,
и донийде не съм я докарала, знам -
о, ужас! Дочувам я, идва Мадам!

МАДАМ ТЕНАРДИЕ

Я, кой е тук! Ей, госпожичке малка!
Недей ми се прави на кротка и жалка.
Недей мързелува, а търкай наред!
десет франка от майка ти, кое по-напред?
Я бързо хващай и кофата стара
и живо вода донеси от бунара!
Не трябваше хич да те взимаме даже.
Лика-прилика, но кой да ми каже?
Улична измет, дъщерята и майка -
Епонин, ела, дъще и стига се вайка...
за теб - нова шапка и дрехи чудесни,
слава Богу, че имам момичета свестни.
Козет, що си тука? Ведрото вземи,
Иди до гората и вода донеси.

КОЗЕТ

Моля, недейте ме праща сама!
Навънка е страшна тъмница-тъма!

МАДАМ ТЕНАРДИЕ

Ти чу ли ме? Марш преди да се върна,
че иначе дебелия край ще обърна!

ГОСПОДАРЯТ НА ДОМА

ГОСТИ, ТЕНАРДИЕ

Кое е най-доброто? Я дай бутилка вино!
- Опитайте от тази - кълна се в мойто име!
И чаша ром към него! Гостилничарю, де си?
- На вашите услуги! Вина, деликатеси?
- Година след година туй място все запада
и този Тенардие все повече пропада.
Във Ватерло е ходил, но не като герой -
промъкнал се нощес да мародерства той
от мъртви англичани събрал каквото може,
часовници и пръстени - оглозгал ги до кожа,
едно ще му призная - че знае и умее
от мъката човешка как да забогатее.
- Разбойници, престъпници, отрепки разни клетки,
бандити, шарлатани и сводници проклети,
щом таз страноприемница е дом за всички вас,
парите не миришат - добре дошли у нас!
- Какво ли днес е сложил в храната? Сякаш глина
и виното е отврат - "Шато дьо Терпентина".
Стопанино, къде си, теб дяволи те взели,
че иначе без тях отдавна сме умрели.
Налей ми още джин, налей ми още чаша,
последна, че ме чакат; последната е наша!

ТЕНАРДИЕ

О, влезте, господине, добре дошли при нас -
в най-хубавия хан сте, в най-хубавия час;
че всички други гледат от госта що да свият,
и сметките надуват, и данъците крият.
Не ще намериш друг, от мен по-да е свестен,
добър гостилничар и съвестен, и честен.

Тук аз съм господарят и очаровам всички
с отворени обятия (на четири, очички!),
все нещо ще разкажа - забавно, пиперливо,
щом клиентите поръчват: лъжовно, но красиво.
И все учтив, любезен - че нищо не ми струва,
с достатъчно парици днес всичко се купува.

Тук аз съм господарят - ту благ, а ту суров,
и за едното су на всичко съм готов.
Удрям ви в кантара и виното кръщавам,
а който се натряска - въобще не му прощавам,
И всеки ме обича: ах, най-добрият чичко.
О, Боже, как обичам аз да оскубя всичко!

Тук аз съм господарят и всеки го признава -
че никой пътник лесно край нас не подминава.
И служа на слугите, и пия с господата,
все мъдър, философ, утеха във бедата,
екстра събеседник, ах, най-добрият чичко.
- О, Боже, как обичам аз да оскубя всичко!

О, влезте, господине, и тука поседнете,
при нас от пътя тежък по-скоро отдъхнете -
ще ви олекне бързо, веднага, на сърцето,
а сетне също толкова и на портмонето.
Че цяла гъска чака ни в кухнята - отлично,
аз гледам за храната да се погрижа лично:

и супа за вечеря, и супа за обяд,
кренвирши от вестник с телешко за цвят,
бъбрек от магаре, дробче от котак -
всеки се облизва и си поръчва пак.
Стайте са препълнени, цените са народни,
а който иска екстри, тук има безподобни:

и такса за бълхите, и такса за одеало,
и такса щом погледнеш отново в огледало,
и такса за прозорец - да не стои затворен,
или пък друга такса - да не стои отворен.
Той грош-два да измуфти така умее вещо,
- О, Боже, как печелим! И все от нищо - нещо.

Тук аз съм господарят и всеки го признава -
че никой пътник лесно край нас не подминава.
И служи на слугите, и пия с господата,
все мъдър, философ, утеха във бедата,
екстра събеседник, ах, най-добрият чичко.
- О, Боже, как обичам аз да оскубя всичко!

МАДАМ ТЕНАРДИЕ

Мечтаех си за рицар - на кон, със меч и знаме...
криво ли се молих, Боже, криво ли разбра ме?

Тук той бил господарят? И кой ли го признава -
все дървен философ, за нищичко не става.
И с мозък като пиле, а уж бил яка кула,
все прави се на мъж, а всъщност кръгла нула.
О, Боже, що за участ - аз вечно в тоз бардак,
и цял живот до мене все този копелдак!

ТЕНАДРИЕ, МАДАМ ТЕНАРДИЕ

Тук аз съм господарят и всеки го е страх.
- Все мъдър, философ? Ще си умра от смях!
И служи на слугите, и пия с господата...
- Негодник, лицемер и майстор на лъжата!
О, Боже, поживи го, че и жена му също!
- До дъно пий, до дъно - да ти се доповръща!
И пий за господаря - наш господ в тази къща!

ВАЛСЪТ НА ТЕНАРДИЕ

ВАЛЖАН

Сама я намерих да се лута в гората,
да трепери от студ и ужас, горката.
За Козет съм дошъл, ще я взема от вас.
Ако нещо дължа ви, кажете завчас.
Нищо парите не значат
за клетото малко сираче.

Дойдох да изплатя свой дълг
от клетва, дадена без думи.
Че сляп бях аз и позволих
да стъпи злото помежду ни.

Отиде майка ти при Бог,
на място без тъга и мъка.
Затуй дошъл съм вместо нея,
да сложа край на таз разлъка.

ТЕНАРДИЕ

Какво да ви кажа се чудя и мая,
как ще живеем без нея, не зная!
Тя е малко бижу, съкровище даже
и всеки у нас това ще ви каже.
Какъв ти там дълг, да съм ви лихвар?
Нима ще обърнем Козет на пазар?
Фантин се споминала - помилуй я, Боже,
за малката правихме всичко, що може,
отделяхме залче, понякога - две,
все едно беше собствено наше дете.

ВАЛЖАН

Разбирам и вашите чувства, и нрави -
туй по-лека раздялата с Козет ще направи.
Колко много за нея сте сторил, видяхме.
Е, значи съгласни? Нали се разбрахме?

МАДАМ ТЕНАРДИЕ

Биха стигнали, даже би имало ресто,
да не бе боледувала толкова често.
Туй златно момиче излезе ни златно,
тъй скъпи лекарства и не еднократно,
мъжът ми за нея душата си дава,
тъй както християнският дълг повелява.

ТЕНАРДИЕ, МАДАМ ТЕНАРДИЕ

Вярно, някой би рекъл - каква дреболия -
има хора и хора, какво да се крия,
Не, че чак настоявам, но какво да се прави,
дали може още нещо да се прибави?

ВАЛЖАН

Стига. Ясно. Разбрах ви - ще вдигна цената,
хиляда и петстотин е щедра отплата,
Сбогувай се бързо, че пътят ни чака -
по-скоро далече от тая барака.
Сполай ви за нея, да не бъдем дребнави,
раздялата леко ще можете забрави.

ВАЛЖАН, КОЗЕТ

Хайде, Козет, забрави ги те моля,
свърши се тази твоя неволя,
аз ще съм винаги с тебе, дордето...
- А замък ще има ли таен в небето?
- Има, Козет - тъй огромен, сияен,
очаква те замък в небето потаен.

ЕДИН МИГ

ВАЛЖАН

Един миг и с мен, едно начало ново -
и да тупти за теб сърце ми е готово.
И ти до мене спиш, а аз се вирам в мрака:
и питам се, какво ли нас бъдеще ни чака?

Един миг и светът изглежда непознат -
струи от светлина, струи от благодат.
И толкова надежда за много светли дни;
и никога нощта не ще ни раздели.

Но как в живота мой забързан, безпокоен,
за тебе аз да бъда един баща достоен?
И как да те предпазя от всички мои грешки?
От сенки, що ме гонят и спомените тежки?

Като мечтано слънце ти стопли ми душата,
и върна ми живота, осмисли свободата,
превърна ме в любов, очите ми отвори,
и в мене глас нечуван зашепна, заговори.

СВЕДИ ОЧИ

ПРОСЯЦИ

Очи сведи и виж - мизерия, пустиня.
Сведи очи и дай - монета, милостиня.
Очи сведи и виж срама ни и позора.
Сведи очи, сведи - и ние бяхме хора.

ГАВРОШ

Как я карате тука? Аз съм Гаврош:
Измет сред измет, един парцал.
Нямаме нищо, ни пукнат грош -
нямаме даже и грам морал!
Роден и отгледан в една канавка,
в бордеите редом до "Сен Мишел".
За тебе е смет, а за нас - гощавка,
останеш ли гладен, ставаш и смел.
Имаш ли малко мозък и чест?
Върви след мене. Веднага. Днес!

ПРОСЯЦИ

Очи сведи и виж срама ни и позора.
Сведи очи, сведи - и ние бяхме хора.

ПРОСЯКИНЯ, ПРОСТИТУТКА, СУТЕНЬОР

Я се разкарай оттук! Кой те е пратил тъдява?
Това си е моето място, човек от тебе не става!
- Млъквай, старице проклета, ама, че сприхава крава!
Имам клиенти оттука, клиентите търсят забава.
- Болести само им носиш, после недей ги оплаква.
Уж било райска наслада, а метър на два ги очаква.
- Стига сте вдигали врява. Дръпни се оттука, момиче.
Виж се на стари години и акъла добре си опичай!

ПРОСЯЦИ

Толкоз ли нямате милост? Толкоз ли няма пощада?
Ще кипне народният гняв и ще залее площада.

МАРИУС

Няма ли кой да върви напред?
Всеки се крие, че час по час,
нямало правда, нямало ред -
само Ламарк ще надигне глас.

ПРОСЯЦИ

Децата умират от глад, няма ли кой да помогне?
Дайте за къшей, за хляб в името свято Господне.

МАРИУС

Ламарк е болен, той беше прав,
Седмица-две и е свършен вече.
С толкова болка и толкоз гняв
Съдният ден предстои, човече.

Стига палати, дворци, балюстради -
време е да построим барикади!

ГАВРОШ

Пази се от старите Тенардие,
цяло семейство плаче за бой.
по-рано държеше бардак поне -
сто процента свиня е той.
Вечно слухти и вечно донася,
кой къде ходи, с кого преспива;
дори дъщеря му, щом му изнася -
уж е дете, но бая я бива.
Да се страхуваме даже не смеем!
Ний да живеем! Ний да живеем!

ПРОСЯЦИ

Очи сведи и виж срама ни и позора.
Сведи очи, сведи - и ние бяхме хора.

ГАВРОШ

Катурнахме краля преди години,
тъй бързо светът не се мени -
нов крал сега на врата седи ни,
един дол дренки са те, уви.
Уж свобода, за това се борихме,
а битката днес е за две панички.
Всички са равни, така говорихме,
но само в гроба са равни всички.
В нашите редици ела се влей,
Франция, Франция днес да живеи!

ОБИРЪТ

ТЕНАРДИЕ

Бружон, Бабет, де сте двете, коя е с най-скъсана дрешка?
Монпарнас, следи за ченгета - нямате право на грешка.

МАДАМ ТЕНАРДИЕ

Тия студенти замислят свада, пак се мотаят насам-натат.
А Епонин пък по тях си пада - ни мозък има, ни има срам.

МАРИУС, ЕПОНИН

Ей, Епонин, ти къде се губиш? Когато те няма наставка скука.
- Винаги тук съм, какво се чудиш?
 - Виж да не те пипне някоя кука.
- Що носиш тая дебела книга? Можех и аз да се уча, чуй.
Само външният вид не стига, все поназнайвам и туй-онуй.
- Горкото момиче, чия е вината? В книги не ще се опише лесно.
- Харесва ми как си държиш косата.
 - Харесва ми как се задяваш, честно.

Нищо не знае ти, нищо не знаеш!

МАДАМ ТЕНАРДИЕ

Очите си отваряйте и бдете!
Ченгетата не спят - и вий не спете!

ЕПОНИН, МАРИУС

Мариус, стой настрана.
- Епонин, но защо, как така?

Недей да си търсиш белята.
Зелена ти е още главата.

Кой е той?
- Остави ме!
- Но защо? Епонин!
- Не ви видях, простете, господине...

ТЕНАРДИЕ

Помогнете, мосю, мадроазел, на децата,
че те не са сложили залък в устата.
Спасете живота им, те са в беда -
а Бог не забравя добрите дела.
Чакайте малко... та аз го познавам,
толкова лесно лица не забравям,
когато от някого кожата смъкна -
този навремето Козет ми отмъкна!

ВАЛЖАН

Какво ви прихваща? Нима полудяхте?
Как пък ви хрумна, изведнъж ме познахте?

ТЕНАРДИЕ

Ти не си цвете, но аз не съм плява -
каторжник каторжника лесно познава!

ЕПОНИН

Полиция! Бягайте!
Идва Жавер!

ПОЯВАТА НА ЖАВЕР

ЖАВЕР

Кой водата тук ми мъти, глас надига, че и спори?
Я го давайте насам, пред Жавер да проговори!
Вънка днеска е опасно, но, пазете се, вий, хора,
че на място безопасно ще ви пратиме - в затвора!
Щом законът се отвърне, изпълзят на бегом
всяка паплач, всяка измет - пълзешком и пипнешком.
И човека го познавам, помня му добре лицето,
със свидетел като вас ще го спипаме, и ето...
Но къде ли той избяга? А че с него и детето?

ТЕНАРДИЕ

Ваша грижа, ваша милост, да му хванете следите.
Не е никакъв буржоа - има номер на гърдите!

ЖАВЕР

Може да е стар затворник, дълго бягал и се крил?
Името ми чул и мигом начаса се изпарил?
И момиче беше с него... Толкоз време мина зян,
но няма отново срещнах дирите на Жан Валжан?

ТЕНАРДИЕ

Тъй и тъй пострадад няма, може ли да си вървим?
И недейте ни забравя, кой е той ще потвърдим.

ЖАВЕР

Нека старецът се крие, малко му остана, сал.
Хайде, всички да се махат, никой да не съм видял!

ЗВЕЗДИ

ЖАВЕР

Загърнал се в плащ от тъмницата бяга,
паднал пред Господа, паднал пред нас.
Кълна се, че няма - не ще го оставя,
дорде не го срещна лице в лице аз.

Щом Злото го срещнеш веднъж, не отстъпвай,
закрилата Господ си даде ни веч.
Щом трябва да следваш по пътя на праведник,
тогава не бой се от слава ни сеч.
Щом трябва да паднеш, падни като Луцифер,
недей се поддава на огън, ни меч.

О, звезди, от безкрая ви блика безмълвие -
и как мрака изпълвате с ред, светлина.
Мълчаливи свидетели, секунданти прегърбени,
вие вечно нащрек сте, вечна стража в нощта.

Щом знаеш си мястото, пътя небесния,
то знаеш и своята мисия, цел.
Щом дългът те зове, ти вървиш неуморно,
по пътя безвестен безстрашно поел.
Щом трябва да паднеш, падни като Луцифер,
изгори, за да светиш, ясен и смел.

И тъй е наречено, тъй е записано
на райските порти от всяка страна:
тоз, който дръзне и тоз, който падне,
всеки заплаща жестока цена.

Боже, дайте ми сили да стина до него,
да го видя затворен зад дебели стени.
Не ще се предам и не ще се откажа,
кълна се във всичките тези звезди!

ГАВРОШ

Този инспектор носа си е вирнал,
но градът се командва от мен, от гамена,
а в моя цирк няма завеси, антракти,
и, както се казва, животът е сцена...
Не бойте се, видете ли нейде Гаврош -
той се грижи за вас и денем, и нощ.

ЗАДАЧА ЗА ЕПОНИН

ЕПОНИН

Козет! Сега си спомням, Козет... но как така?
Къде сега сме двете, а бяхме две деца.

МАРИУС, ЕПОНИН

Епонин, коя е тя?

- Буржоа, надута фукла.

- Намери я, Епонин!

- Падна си по тази кукла?

Блясък във очите имаш, малко ли са ти игрите?

И с какво те грабна толкоз? Не, мосю, задръж парите.

- Моля, Епонин, върви, намери къде живее.

Но пази се от баща си, чуе ли - ще побеснее.

Аз без нея съм загубен!

- Аз направо нямам думи!

Ала... как да я намеря и поставя помежду ни?

ПРИЯТЕЛИ НА СЛОВОТО

СТУДЕНТИ

Край "Нотр Дам" - готови, дай им знак.
- Готови са дори на "Рю де Бак".
Работници, студенти, всеки чака
един сигнал и тръгва във атака!
А чакането - сол на рана сипва,
че близо е часът, кръвта ни кипва,
но разума си трезв и чист пазете -
внимателни навсякъде бъдете:
редовната войска е силен враг,
ще идат на талази пак и пак,
че лесно се печелят битки с думи,
но друго е под облак от куршуми.
И трябва не на смърт, а на живот,
зад нас да бъде целият народ.

Мариус, закъсняваш.

Странно ми изглеждаш бледен днеска -
днес призрак ли видя, или нощеска?

Сипи си вино и кажи!

МАРИУС

Да, призрак беше - дух, но тъй прекрасен,
очите й красиви, с поглед ясен...

СТУДЕНТИ

Да вярвам ли сега какво дочувам?
Наш Марус най-после да е влюбен?
До вчера ни говореше за битки,
а днеска - за къдрици и за плитки.
Готов за дон Жуан и мила дама,
каква невероятна мелодрама!
И всеки нека сам да си реши
дали сега е прав, дали греши,
готов ли е нещо безвъзвратно,
когато вече няма път обратно?
Че в нова пролет никне ново цвете,
и бързо се променят цветовете:
червено - на поробени кръвта е,
и черното - на мрака иде края,
червено - да зори зора красива
и черното - нощта ще си отива.

МАРИУС

Да беше я видял, ще разбереш
как мигом се превръщаш на копнеж -
изгарящ от безсилие и сила,
в теб буря от любов възпламенила.
Да беше я видял, ще разбереш,
как всичко е един и същ стремеж

и как дори едничък лъч надежда
живота преобръща и нарежда.
Добро и злото сякаш се преплитат,
и слели се в едно сега политат.
Червеното - душата ми гори
и черни са без нея моите дни,
червеното и страст и обаяние,
а черното е мъка, отчаяние.

СТУДЕНТИ

Мариус, не си дете отдавна,
и, вярвам, любовта ти е забавна,
но днес пред нас стои една Голгота,
по-важна от любовта и от живота.
Червено - на поробени кръвта е,
и черното - на мрака иде края,
червено - да зори зора красива
и черното - нощта ще си отива.

Къде са ни стрелците, Курфейрак?
Фьоли, Комбер, развявайте байрак,
Грантер, я зарежи я таз бутилка,
че чака ни достатъчно горчилка!
- Последна, че ми гърлото пресъхна.
Ще ги погубя, само щом им лъхна!
В "Сен Антуан" - отсечени дървета,
край "Нотр дам" са струпани павета.
И дваисет ствола чакат - като нови,
и дваисет патрондаша са готови.
Дваж повече, "Сен Клу" се постарал...
- Но чуйте! Генерал Ламарк умрял.

Ламарк е мъртъв! Е, това е знак!
Сега ще вдигнем всичките на крак!
И неговото скоро погребение
ще го използваме с небивало умение -
да обявим на всинца, иде вече,
избавление отблизо и далече.
И ще поемат старите и млади
към новите световни барикади!
И всеки със възхита ще ни гледа -
ликувайте за нашата победа!

ЧУЙ НАРОДЪТ ВЪН КАК ПЕЕ

СТУДЕНТИ

Чуй народът вън как пее, срещу иго и робия.
Туй е глас на волни люде, край на всяка тирания.
Щом в сърцето ти отекне с барабанен ритъм зов
иде време за промяна, да живеи животът нов!

Ти стани един от нас, изправи снага свободна.
Барикадите са пътят, те са волята народна!
Воля в битка се калява, там човек свободен става!

Чуй народът вън как пее, срещу иго и робия.
Туй е глас на волни люде, край на всяка тирания.
Щом в сърцето ти отекне с барабанен ритъм зов
иде време за промяна, да живеи животът нов!

Ще дадеме всичко свидно, че висока е цената,
ще дадем дори живота, скъпа ни е свободата!
А кръвта на мъченици ще строши тез белезници!

Чуй народът вън как пее, срещу иго и робия.
Туй е глас на волни люде, край на всяка тирания.
Щом в сърцето ти отекне с барабанен ритъм зов
иде време за промяна, да живеи животът нов!

НАПАДЕНИЕТО НА „РЮ ПЛЮМЕ“

ЕПОНИН, МОНПАРНАС

Монпарнас, защо си тук? И с такова облекло?
- Богаташ живее тука, хвърлили сме му око:
дето вчера ни избяга и измъкна се на косъм -
на гърдите му, видях го, номер имаше жигосан.
- Боже, той ще си помисли че и аз участвам с тях.
Ала как да им попреча, как да се спася от грях?

ТЕНАРДИЕ, БАНДИТИ

Крие се - лисица стара - и от сянката дори,
но от мен не ще избяга, чувам как дрънчат пари!
Преди толкова години той отмъкна ми Козет.
Иде време за разплата и ще си плати поред!
- Толкоз ли е важно кой е? Важно е да има пачка!
- Млък, че моята тупалка ей-сегинка ще те смачка!

Тази коя е?
Що не си трае?

Не позна ли? Епонин е, твойта хубава мома!
- Ще се справим и без тебе, Епонин, марш у дома!

ЕПОНИН

Къщата отдавна знам я, няма нищо ценно тук:
погледни, та в двора нямат даже кофа за боклук.
Старец и едно момиче само в нея обитават.
Прости хора без парици, ден за ден те преживяват.

ТЕНАРДИЕ, БАНДИТИ, ЕПОНИН

Я не се меси, момиче, я дръпни се настрана -
И опичай си акъла, инак чака те беда!
Ставала е мекушава, станала е "ох и ах",
- Чупка, Епонин, че инак вече ставаме за смях.
- Ще крещя и ще извикам, всички ще предупредя.
- Само дума да издумаш и извивам ти врата.
- Ама че са хубостници, ама, че е панаир.
Карат се котак и котка, гледат кучета сеир!
Гък не искам и да чуя, иначе от бой те смазах!
- Който търси, той намира. Е, какво, нали ви казах?

ТЕНАРДИЕ

Да изчезваме оттука, по един или по двама.
Куките като пристигнат, тука никого да няма.
Щом си толкоз гласовита, друга песен ще запееш -
друг път пряко на баща си да вървиш не ще посмееш.

МАРИУС

Този крясък ги уплаши, крясъкът на Епонин,
да прогони цяла шайка, при това сама-самин!
Ала може да се крие покрай тях и някой друг -
хайде да вървим, Козет, и да се махаме оттук.

ВАЛЖАН, КОЗЕТ

Боже мой, Козет, къде си? Нечии викове дочух.
Тропот, гласове на хора и накрая удар глух.
- Няма нищо, мили татко, вече съм при тебе аз -
ала се изплаших много, затова извиках с глас;
те побягнаха веднага и не чуха да говори...
- Вече съм до теб и никой няма нищо да ти стори.
Бяха трима - само сенки и изчезват яко дим.
- Миналото ражда сенки, трябва ние да вървим.
Сигурно е бил Жавер! Тук ни е намерил чак!
Трябва да се скрием бързо - и преди да дойде пак.
Сенките не ни оставят, нямат мира под небето.
Утре стигаме в Кале, а там на кораб през морето!
Заминаваме, Козет! Утре щом зори зората.
Ще намерим нов живот: сами да си ковем съдбата!

В МОЯ ЖИВОТ

КОЗЕТ

Странно и чудно се чувствам сега,
животът ми сякаш започва едва.
Нима е възможно така да се влюбиш?
Ума и дума, Козет, ще изгубиш!
Нима си живяла твърде сама?
Нима не ти беше приятно така?
Такова объркване, смут и тревога -
Да искам - не смея, да смея - не мога.
В моя живот все се учех да зная,
но сега се научих и как да мечтая.
В моя живот тишината бе впитана,
а песен далечна дочувам, долита,
радост от нея и щастие блика,
нататък ме мами, нататък ме вика!
Дали той ме помни и него го има?
Дали той ме чувства тъй близка и зрима?
Ти в моя живот самотата прокуди
и в мойто сърце любовта се пробуди!

ВАЛЖАН

Мила Козет, рожба на самотата,
защо позволих да пристъпи тъгата -
ако можех да върна живота си аз,
изпълнил бих всяка минута и час,
да няма място край теб празнината,
и нивга да не си насаме с тишината.

КОЗЕТ

Аз нищо не знам за онези години,
бях малко дете без близки, роднини,
а ти нищо не казваш и вечно мълчиш,
сякаш страх да науча, да не ме огорчиш,
те смразява и слага на езика окови.
Защо са тез тайни и стари, и нови?
В моя живот без капка лишение,
ти ми даде и обич, и даде търпение,
но с него отмина туй време, обаче,
когато бях малко самотно сираче.

ВАЛЖАН

Замълчи и не казвай това помежду ни -
неизречени нека останат тез думи.

КОЗЕТ

В моя живот без покой, без защита,
години наред търся истина скрита.

ВАЛЖАН

Когато е нужно, Бог истина дава -
и часът за това всеки ден приближава.

МАРИУС, ЕПОНИН

В моя живот влезе ангелски глас
и слънце изгря; аз го слушам в захлас
как ми нашепва и тихо нарежда,
как възвести една нова надежда.
Чуй, Епонин, приятелко моя,
този глас, който разтърсва покоя,
душата открива, а скрива лицето...
- Всяка негова дума е нож във сърцето...
В моя живот няма друг такъв мъж -
да беше проронил и дума веднъж,
дори и да беше безкрайно далечно,
щях да съм негова винаги, вечно...
Моя живот е от теб вдъхновен -
тя е близо до мен...
- Ти си близо до мен.

СЪРЦЕ, ИЗПЪЛНЕНО С ЛЮБОВ

МАРИУС

Сърце, изпълнено с любов,
сърце, на глас изрекло зов;
Ала какво и как да сторя?
Не знам дори какво говоря...
Не знам дори и твоят име,
о, Боже, сам от мен спаси ме:
видение, красива фея -
да ви попитам аз не смея...

КОЗЕТ, МАРИУС

Сърце, изпълнено с любов,
без страх поема пътя нов.
Мариус Понмерси съм аз.
- Госпожица Козет за вас.
Козет... безмълвен, нямам думи,
- Та те не трябва помежду ни.
Изгубих мигом смелостта си.
- А аз намерих любовта си.

Сърце от светлина прелива...
- Нощта подобно ден разкрива...
Ти винаги до мен бъди.
- Козет, и в радост, и в беди
не ще те никога оставя.
- Не ще те никога забравя.
Нима е сън? Или мечтая?
- Не, аз ще бъда с теб до края.

Сърце, изпълнено с любов,
за теб на всичко съм готов,
достатъчен бе поглед само
и да докосна твоето рамо -
и любовта бе помежду ни,
и всичко казваше без думи,
от днес до края на света.
- От днес до края на света.

ЕПОНИН

Уж мой не беше той, нали -
защо ли толкова боли?
Не е говорил тъй смутен -
не и на мен, не и на мен...
Сърце, изпълнено с любов -
ала не чува моя зов...

ОСТАВА ДЕН

ВАЛЖАН

Остава ни ден - как променя живота,
и всеки ден води към своя Голгота,
и сенки пълзят, и призракът иде -
който дошъл е, пак ще отиде.

МАРИУС, КОЗЕТ

Без тебе "утре" няма веч,
как ще живеем разделени?
А ти ще бъдеш тъй далеч -
сами два свята, две вселени.

ЕПОНИН

Остава ден и те са двама,
а аз - без него, без мечтите...
А всичко бих му дала, само
да бе погледнал ме в очите.

МАРИУС, КОЗЕТ

Вечно ли е нашето слово?
Ще се срещнем ли отново?
Тежки думи от олово...

АНЖОРЛАС

Остава ден и буря пее,
виж барикадите в захлас.
Свободно знамето се вее,
ти ще застанеш ли до нас?

МАРИУС

Дали след нея да поема?
Или оръжие да взема?
Съдбата дава и отнема!

ХОР

Часът приближава!

ВАЛЖАН

Остава ден!

ЖАВЕР

Революция настава, всеки гледа да е пръв.
на студенти-абсолвенти знаем как се пуска кръв!

ВАЛЖАН

Остава ден!

ТЕНАРДИЕ, МАДАМ ТЕНАРДИЕ

Тичат като луди, същи-побеснели,
всеки ти разправя врели-некипели.
Пушечно месо е, хората са плява,
важно е накрая жив дали остава.

СТУДЕНТИ

Остава ден - ний сме готови
и хората ще бъдат равни,
искри зората с краски нови,
напред към подвизите славни!

Развейте флаг на свободата
и хората ще бъдат равни,
за нов живот зори зората,
напред към подвизите славни!

МАРИУС

Оставам с вас!

ВАЛЖАН

Остава ден!

МАРИУС, КОЗЕТ

Без тебе "утре" няма веч,
как ще живеем разделени?

ЕПОНИН

Остава ден и те са двама...

ЖАВЕР

Аз ще бъда неотлъчно в техния размирнен стан
и ще зная всичко дето знае таз размирна сган.

ВАЛЖАН

Остава ден!

МАРИУС, КОЗЕТ

А ти ще бъдеш тъй далеч -
сами два свята, две вселени.

ЕПОНИН

А всичко бих му дала, само...

ЖАВЕР

Революция настава, всеки гледа да е пръв.
на студенти-абсолвенти знаем как се пуска кръв!

ТЕНАРДИЕ, МАДАМ ТЕНАРДИЕ

Тичат като луди, същи-побеснели,
всеки ти разправя врели-некипели.

ВАЛЖАН

По-скоро да вървим далеч,
тук кобен час настава веч!

ВСИЧКИ

Остава ден - не ще се каем,
животът е учител строг.
Остава ден и ще узнаем
какво ни е приготвил Бог!

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ИЗДИГАНЕТО НА БАРИКАДИТЕ

СТУДЕНТИ

Кълнем се да браниме таз барикада,
а врагът - да получи достойна награда!
Не бойте се, славен е тоя залог -
на врага да дадем последен урок!
Горе главите и вейте байрака!
Дори да загинем, свободата не чака!
Започва се! Песен нека всеки запее,
а врагът нека идва - ако посмее.

ОФИЦЕР

Чуйте, метежници, бунтовници, вие
няма кой друг до вас да се бие,
сложете оръжие и ще има пощада!
Инак очаква ви жертвена клада!

АНЖОЛРАС

Стига лъжи! И бъдете проклети,
чакат ви пушки и пистолети!

СЪВСЕМ САМА

ЕПОНИН

Съвсем сама - без път и без посока,
без теб, без дом - една съдба жестока,
но пада мрак - и ето, най-накрая
за тебе аз отново си мечтая .

Понякога , щом всичките заспят,
и сенки все по-близо изпълзят,
в мечтата ми за теб, нетърпелива,
прегръщам те и няма по-щастлива.

Съвсем сама - но все до тебе крача,
до сутринта - почти от радост плача.
Прегръща ме - сърцето ми примира;
и губя се - но той все ме намира.

Дъждът вали - паважът посребрява,
и лунен лъч в реката се стопява.
Дърветата с безброй звезди огрени,
душите ни - навеки споделени.

И уча се наужким да живея,
поне веднъж - за него тъй копнея,
а той е сляп - не чува и не вижда
как болката умее да съзижда.

Обичам го - но утрото горчи;
отнемат ми го слънчеви лъчи.
Без него е реката некрасива,
дърветата са само пепел сива.

Обичам го - но всеки ден тежи.
Животът ми - натрупани лъжи.
И той върви от мене все по-далеч,
и щастие за мене няма веч.

Обичам го... със обич неразбрана.

НА БАРИКАДАТА

АНЖОЛРАС

Камък след камък и сгради до сгради,
в сърцето на града строим барикади.
Всеки помага и е всеки на крак,
но къде се спотайва нашият враг?

ЖАВЕР

Аз мога да ида, врага да открия -
мога дори и сред тях да се скрия.
На млади години лежах и в затвора -
добре ги познавам, та те не са хора.

СТУДЕНТИ

Вадете оръжие, вадете пищови,
бъдете нащрек, за битка готови!

МАРИУС, ЕПОНИН

Кой си, младежо?... Епонин, нима ти?
- Моля те, Мариус, с теб ме вземи.
Върви си оттук, дорде има как.
- Значи и за мен те е грижа все пак.
- Има начин с едно писмо да помогнеш -
занеси на Козет и гледай да смогнеш.

Всъщност въобще не ти пука за мен!

ЕПОНИН, ВАЛЖАН

Нося едно писмо, господине,
писмо за дъщеря ви, Козет.
мене един младеж ме изпраща
от барикадите на "Рю дьо Вюлет" .
- Я да го видя, момче, насам.
- Заръча ми лично на нея да дам.
- Още щом стане и ще го получи -
имаш моята дума, така ще се случи.
Предай на младежа, тъй както ме чу.
За твоята услуга, ето няколко су.

ВАЛЖАН

"Моя мила Козет и моя любима,
животът е хубав щом тебе те има.
Нима се познаваме само от ден,
а ти вече значиш всичко за мен -
И ако загина в тоз напън преломен
то нека писмото остане за спомен.
А с твоята нежна любов обещана,
смъртта ми изглежда дважд по-нежелана -
и се моля на Бог да ме пази от бича.
Моли се за Мариус - той те обича."

ЗАВРЪЩАНЕТО НА ЖАВЕР

СТУДЕНТ

Той се върна!

ЖАВЕР

Чуйте, другари, при войската се крих,
пушки, войници, коне преброих -
много са! Този да пазим бараж,
смелост ще трябва, ще трябва кураж!

АНЖОЛРАС

Горе главите, и ний ще ударим.
Знаем ли де са, ще ги преварим.

ЖАВЕР

Чух да говорят, че нощта ще им пречи,
ще чакат деня и тогава... - тъй рече,
ще чакат да капнем, така било ясно,
и после нападнат оттука, отдясно.

ГАВРОШ

Лъжец!

ЖАЛКИ ЛЮДЕ

ГАВРОШ

Добър вечер, комисарю, добър вечер дето свари.
Той е полицаи Жавер, с него сме познати стари.
Думите му са лъжи - ту големи, ту пък малки.
Има и такива хора, смешни и отрепки жалки.
Гладни, дрипави и бедни - уж изглеждат лесна плячка
но недейте се подлъгва, че играчка става плачка.
Лъвчетата също хапят, ще пораснат - страшен лъв,
а пък ние ще се бием до последна капка кръв!

СТУДЕНТИ

Браво, Гаврош, браво, малък приятел!
- Какво ще го правим този предател?
Вържи го с верига дебела и здрава,
съдбата му нека народът решава.

ЖАВЕР

По-добре веднага стреляй, времето без туй е кът.
Тази власт не я признавам, не признавам тоя съд!

СТУДЕНТ

Смъртта ще почака, комисарю креслив.
Добре го пазете, трябва ни жив.

Едно момче пълзи по барикадата!

ПОСЛЕДЕН ДЪЖД

МАРИУС , ЕПОНИН

Епонин, Боже мой, тук белята си просиш.
Каж ми, видя ли я? Вести ли носиш?
- Баща ѝ ме срещна и писмото му връчих.
обеща да ѝ каже - аз така се измъчих.
- Имаш нужда от помощ, изглеждаш смутена.
По теб има кръв, та ти си ранена!

ЕПОНИН

О, мосю Мариус, недей се тревожи,
че болката вече я няма.
Бисер дъждецът в косите ми сложи,
да бъдем заедно двама.
Прекрасно е - щом съм до тебе и твоя -
човек да се чувства обикнат.
Взemi ме, пази ме в прегръдката своя -
цветя от дъжда ще поникнат.

МАРИУС

Епонин, ще живееш, недей се предава,
Господ на силните сила им дава,
какво мога с думи за обич да сторя?
Как раните твои с тях да затворя?

ЕПОНИН

Взemi ме, пази ме в прегръдката своя.
Прекрасно е - щом съм до тебе и твоя.

МАРИУС

Сто години те чакат живот, да ти кажа -
само да можеш на теб да разкажа.

ЕПОНИН , МАРИУС

Дъждът не е страшен, дъждът е навън -
каквото било е, било е.
Че аз ще заспя и най-сладкият сън
ме чака в прегръдките твои.
Дъждът те доведе при мен най-накрая,
о, колко хубав е той.
Небето е ясно и пътят към рая,
към вкъщи - ми носи покой.
За мен, мосю Мариус, недей се тревожи...
- И болката вече я няма.
Бисер дъждецът в косите ми сложи...
- Да бъдем заедно двама.
Прекрасно е - щом съм до тебе и твоя...
- Човек щом се чувства обикнат.
Взemi ме, пази ме в прегръдката своя...
- Цветя от дъжда ще поникнат.

СТУДЕНТИ

Тя беше първата - жертва невинна,
и спомен за нея ще пазим.
Тъй искрена, храбра, от живота ѝ мрачен
не можахме Епонин да предпазим.
Ще се бием за нея, смъртта ѝ нелепа
кълнем се, не ще я забравим.

НОЩЕН СБЛЪСЪК

СТУДЕНТИ, ВАЛЖАН

Мъж с военна униформа... Стой, кой си ти, кажи си?

- Аз идвам доброволец.

- Лицето покажи си!

Облечен с униформа?

- Как иначе ще мина?

- И вече на години...

- Но бива ме за трима.

- А онзи "доброволец"? Уж вдигна много шум, оказа се шпионин - и чака за куршум.

- Готови за атака!

- Вземи и бий се, ясно?

Но ако си предател, застрелвам те на място.

СТУДЕНТИ

Един взвод напредва към барикадата!

Втори го следва, поне петдесет души!

Огън!

Снайперист!

ДА ВДИГНЕМ ЧАШИ

АНЖОЛРАС

Мариус, отдъхни си.

СТУДЕНТИ

За миналите дни да вдигнем чаши
и песни да изпеем всички наши:
за хубави момичета - в главата,
за умните момичета в леглата,
за мен и теб, бедняци-богаташи.

За миналите дни да вдигнем чаши,
нима смъртта и тебе те уплаши?
Ако загина, ще ме спомниш ли от жалост?
Иль гибелта ми всъщност е нахалост?
Живот ли е - сред авери и апаши?

За миналите дни да вдигнем чаши,
за кавалери с шпори и гамаши,
оназ с косата - нийде да не лъхва,
и виното в меха да не пресъхва -
за мен и теб, таланти и търгаши.

МАРИУС

Какво от туй, кой плаче и проклина,
щом тя през океан далеч замина;
Животът без Козет е пуста яма.
Ще плачеш ли, Козет, ако ме няма?
Ще плачеш ли, Козет, ако загина?

ПЪРВАТА АТАКА

СТУДЕНТИ, АНЖОЛРАС, ЖАВЕР

Вижте как бягат, ще имат да вземат -
ала пак ще се върнат, щом се малко съвземат.
Само думи не стигат, вие храбро се бихте -
на не един и на двама и живота спасихте.
- Не ща благодарност, нещо друго желая.
- Стига само да мога?
- Жавер, полицая.
- Къде е законът ви? Долу ръцете!
- Правете със него каквото си щете.
Врагът се групира. Нащрек дотогава!
Заемете позиции, нощта приближава.

ВАЛЖАН, ЖАВЕР

Ето, пак те намерих.
- Отмъщението значи дочака!
Недей да се бавиш! И щикът готов е, и чака.
- Върви си оттука. Животът ти не е заплашен.
- Но как, не разбирам?
- От смъртта е животът по-страшен.
- Разбойник щом бил е, разбойник оставя си тоя.
Ти искаш размяна: на твоя живот срещу моя.
Стреляй, Валжан; че сделка със тебе? Не става.
Стреляй, Валжан; че инак Жавер не прощава.
- Отново грешиш: смелостта ти не струва и грош.
Аз съм просто човек - ни по-добър, ни по-лош.
Върви си свободен; условия аз не поставям.
Върви си, Жавер; а доброто аз не забравям.
Не си ми виновен: всеки мери със своята мяра;
ти имаш твой дълг и дългът ти е твоята вяра.
Остана ли жив, знай, на "Рю Плюме" имам къща.
Ако аз имам дълг, то трябва дългът да се връща.

Върви!

АНЖОЛРАС

Дорде е тъмно, Курферак,
поддържай хората на крак.
Бъдете винаги готови,
че полковете идат нови.
Нека никой да не спи,
нека всеки зорко бди!

ВЪРНИ ГО ЖИВ

ВАЛЖАН

Чуй, отче мой, към Теб политва
от нужда глас - една молитва.
Той тъй е млад, Ти дай му сила,
от страх и стон блага закрила.
Върни го жив, върни го жив...

И радост дай му, мир, покой;
невинен, млад, момче е той.
Досущ дете, досущ мой син,
да беше рекъл Бог... Амин.
Но мина месец, ден, година
и скоро аз ще си замина.

От Теб сме вси - що дойде, мене -
пази го, Боже, да не гине.
Ако е време, мен вземи ме -
на него дай живот и име.
Върни го жив, върни го жив...

ЗОРАТА

АНЖОЛРАС

Хората не чуха този глас,
че сковал ги е страхът завчас,
няма го народния подем -
ала ние няма да се спрем!
Но ценим живота: вий, жените,
вървете си - а също и бащите,
вървете си оттук.

СТУДЕНТИ

За миналите дни да вдигнем чаши,
за кавалери с шпори и гамаши,
оназ с косата - нийде да не лъхва,
и виното в меха да не пресъхва -
ако умра, умирам с вас, другари наши!

СМЪРТТА НА ГАВРОШ

СТУДЕНТИ, ВАЛЖАН, ГАВРОШ

Как е, докладвай. Войска, ешелони?

- Имаме пушки, но липсват патрони.

От убитите мога патрондаши да снема,
така амуниции лесно ще взема.

- Не давам, че рискът е твърде голям.

- Туй за всеки е вярно, не те ли е срам?

- Нека аз да отида, така е по-лесно,
той е млад, аз съм стар - така е по-честно.

- Трябва някой бързак, да направи кодош.

- Не си и помисляй! Върни се, Гаврош!

- Върнете го тука! Пригответе пищови!

- Вижте, колко е лесно! Почти сме готови!

ГАВРОШ

Има и такива хора, смешни и отрепки жалки.

Гладни, дрипави и бедни - уж изглеждат лесна плячка
но недейте се подлъгва, че играчка става плачка.

Лъвчетата също хапят, ще пораснат - страшен лъв,
а пък ние ще се бием до последна капка кръв!

ПОСЛЕДНАТА БИТКА

ОФИЦЕР

Чуйте, метежници, бунтовници, вие
Париж е заспал, няма кой да се бие,
вие нямате шанс, потърсете пощада!
Кому трябва залудо жертвена клада?

СТУДЕНТИ

По-добре да погледнем смъртта във очите,
да знаете, скъпа цена ще платите!
Други ще станат, щом легнем в земята,
и тъй чак дорде не изгрей свободата!

ЖАВЕР СРЕЩУ ВАЛЖАН

ТЕНАРДИЕ

Проблясва, виждам, злато - проблясва, виждам, зъб -
простете, че смуцавам дълбоката ви скръб,
но вие сте умрял, на вас не ви е нужен -
а аз ще го продам, добре ще ми послужи.
Захвърлени в клоаката - какъв край и награда,
зловония и плъхове: привиквайте към ада.

Била Съдбата сляпа - дали е глухоняма?
Законът се покри и никакъв го няма,
Но да разчисти някой обора се налага -
услуга за града, а никаква облага!

Проблясва, виждам пръстен, какво бижу - находка!
Не го ли взема аз, ще мине някоя котка.
Мерси, мосю, направо до гроб съм ви длъжник.
До него друго тяло - детенце, ученик?
Сърцето му е спряло, не бие и не трака,
но на ръката още часовникът тиктака!

Била Съдбата сляпа - дали е глухоняма?
Едни си имат всичко, за други нищо няма -
но трябва да разчистим, градът да се опази -
преди да плъпнат смрад и хиляди зарази!

В този свят същи вълк за човек е човекът,
всеки кокал ухапал - такъв ни е векът,
Дали Бог недовижда, или всичко прощава?
Или просто умрял е и тъне в забрава?
Поглеждам небето - там само луната
стои и се блещи самотна, горката.

Да жънем, тогава - не чака луната!

ВАЛЖАН, ЖАВЕР

И пак Жавер на пост - щом болка има чужда.
Младежът е невинен, от лекар има нужда.
- Нали ти дадох дума, законът не прощава.
- Тогава дай ми час, каквото ще да става.
- Пак тази мекушавост, говориш пак за милост.
- Млъкни, че няма време; ще имаш справедливост.
Сведи очи, Жавер - да го спася от мрака,
стори ми път, Жавер - че инак гроб го чака.
- Върви, Валжан, и бързай; ще взема да размисля,
а после ще те чакам: че инак не те мисля.

СМЪРТТА НА ЖАВЕР

ЖАВЕР

Какъв е този, Боже мой?
Защо ме пусна, кой е той?
Не вдигна нож, не ме наказва
в очите не видях омраза,
на спусъка не сложи пръст,
и не потърси сладка мъст.

Как ще живея занапред,
помилван от крадец проклет?
Аз съм законът, трябват ред
и справедливост най-напред.
Накрай на пътя извървян
или Жавер, или Валжан!

Защо ли позволих му аз
над мен сега да има власт?
Уж го преследвах толкоз дни,
а днес живота ми спаси.
Дали постъпи мекушаво?
да стреля имаше той право,
аз - право на достоен край:
за него ад, за мене - рай.

Политат мислите в тревога,
как да му вярвам, мигар мога?
И може зло да се пречупи?
Греха престъпник да изкупи?

Сега, на прага на успеха,
защо съмнения ме обзеха?
Сърце от камък, а трепери;
покой не може да намери:
от него кой ще ме избави,
той знае ли какво направи?
Уж ме избави, уж спаси ме -
а все едно, че дважд уби ме.

Посягам го, но не разбирам.
Звезди, къде сте? Аз се вирам,
но виждам само своя страх
от свят, когото не разбрах.
И казвам "Сбогом, сбогом, Жан,
живей на свобода, Валжан!"
За мен се свърши тоя век,
че вече аз не съм човек.

ВРЕМЕТО ВЪРТИ СЕ

ЖЕНИ

Видяхте ли ги снощи, тръгнали на бой?
Дечковци пораснали и ето ти - герой.
Видяхте ли телата им, свити на паважа?
Как да ги целуна и "лека ноц" да кажа?
Ще имам ли от тяхната смелост и куража?

Кой ще ги събуди? Вече няма кой.
Кой смъртта би търсил в този летен зной?
Пушки недокосвали - наперени и смели,
в битката за нов свят - още невидели.
Де го този нов свят сред платнища бели?

Все едно и също, вечните неща:
Мине се година - още една уста.
Все едно и също, и защо да плача?
Моля се, не моля - нищо все не знача.
Времето върти се, по кръга му крача.

Времето върти се, заедно върти ни,
часовете в дни и месеци в години,
Все едно и също - де си бил, оставаш;
вчера си преминал, днеска пак заставаш -
и на друг след теб кръга си завещаваш.

ПУСТИ СТОЛОВЕ И МАСИ

МАРИУС

Тегне скръб над мен и ме задавя,
раната не спира да кърви.
Пусти маси, столовете - пусти,
а другарите - погинали в зори.

Тук за революция мечтахме,
пламна тук бунтовната искра.
Пеехме за славното ни "утре",
но за вас то нивга не изгря.

Гледате от ъгловата маса,
търсите с очи живота нов.
Чувам гласовете ви звънливи,
чувам пак епичния ви зов.

Но остават песни недопети,
не изчезват думите безследно:
флаг от барикадата бе кръст
за вашето причастие последно.

Кой ще ми прости, другари мъртви,
че останах жив като преди -
тегне скръб над мен и ме задавя,
раната не спира да кърви.

Призраци надничат през стъклото,
сенките - издигнали стена.
Пусти маси, столовете - пусти,
и тегне, тегне гробна тишина.

И недейте пита ме, другари,
жертвата остави ли следа.
Пусти маси, столовете - пусти,
и тегне, тегне гробна тишина.

ОТ ДЕН НА ДЕН

КОЗЕТ, МАРИУС

Всеки ден крачиш по-уверено, силно,
и "най-страшното мина" ми казваш умилно.
- Всеки ден питам: на крачка от ада,
кой ме измъкна от оназ барикада?
- Недей търси, Мариус, съд и присъда -
аз съм вече до тебе и вечно ще бъда.
Помни само нея - любовта ни голяма,
помни каква клетва си дадохме двама:

КОЗЕТ, ВАЛЖАН, МАРИУС

Сърце, изпълнено с любов...
- За тях на всичко съм готов!
Достатъчен бе поглед само...
- До нея има силно рамо!
Ти винаги до мен бъди.
- Козет, и в радост, и в беди!
от днес до края на света.
- От днес до края на света.
Сърце, изпълнено с любов,
настъпи ден за твоя зов!

ИЗПОВЕДТА НА ВАЛЖАН

МАРИУС

Дойдох да ви изкажа признателност голяма,
нали без вас Козет тук щеше да я няма.
Завинаги ваш дом домът ни нека стане,
че никой между нас не може да застане -
ни болки и неволи, ни дребните неща -
и за Козет, и мен - бъдете наш баща.

ВАЛЖАН

Ни дума вече, синко. Дошло е значи време
да се събуди злото, което дълго дреме.
Тъй искрено говориш и всяка дума - злато,
и редно е да чуеш истина в отплата.
История за кражба и бягството на роб,
но те заклевам само да си мълчиш до гроб.
Козет не знае нищо, не бива да научи -
а който трябва, правда накрая ще получи.
Живял е Жан Валжан в един далечен град,
веднъж откраднал хляб - да не умрат от глад -
и деветнайсет зими се бяхтал на каторга:
да търси изкупление - или студена морга.
Избягал от полицията, живял под име чуждо -
това Козет не знае, съвсем не й е нужно.
И време е зарад нея отново за изчезне,
щом друг човек готов е в живота й да влезне.

ВАЛЖАН, МАРИУС

А кой съм аз, попита ли ме?
- Жан Валжан е вашето име.

Но как да ви помогна, мосю, какво да сторя?
Козет не ще повярва, какво да отговоря?
- Кажй й, заминавам - на дълъг път, далече
и твърде я обичам... да се простим най-вече.
Заклевам ви, мълчете: не бива да узнава.
- Аз давам мъжка дума, каквото и да става.
- Решението е взето, преминат Рубиконът.
Козет и любовта: това ми е законът.

СВАТБЕН ХОРАЛ

ХОР

Нека бият камбани, ехти нека празничен хор,
нека ангели пеят - ангели бели безчет,
и нека изпълнят те всяка душа и простор -
любовта, любовта днес възцарява навред!

МЪЖ

Барон и баронеса дьо Тенар идват да поздравят младоженците!

ТЕНАРДИЕ

Вести тъй радостни днес научавам -
а забравил съм даже откъде ви познавам.
Да не беше случайно при граф дьо Лафраж,
когато го спипаха в нечий гараж...

МАРИУС

Не, "барон дьо Тенар" - грешка огромна,
мойта среда е доста по-скромна,
господин Тенардие! Върви си оттука,
по-далеч и по-скоро. Хайде, наслука!

МАДАМ ТЕНАРДИЕ

Казвах, че няма да повярва, нали?
Хайде, кажи му за какво сме дошли.

МАРИУС

Щом те видя и спомням си аз Епонин -
дай Боже да не е вече толкоз самин,
щом сега е далеч - и, дано, по-щастлива,
отколкото с паплач като вас пакостлива.

ТЕНАРДИЕ

Животът е толкова тежък тъдява,
притиска те, мачка те и не прощава.
А ти пари имаш, живееш охолно,
помогни и на нас - съвсем доброволно.
В замяна ще чуеш интересни неща
за булката и нейния потаен баща.
И ти ще научиш, цената е скромна -
а полза за тебе ще има огромна.
С очите видях го човек да убива,
с такива неща шега хич не бива!
Само 500 франка - какво да те хваля,
такъв хубав празник - недей го разваля.

МАРИУС, ТЕНАРДИЕ

Заклевам те, казвай! Стига вече с игрите!
- Разбира се, само че... първо парите.

ТЕНАРДИЕ

Спомням си ясно, сякаш бе днеска,
в клоаката срещнах Валжан - бе нощеска,
носеше труп на ръцете си - мъж,
изглежда съсечен, убит отведнъж.
Човек няма страх, щом е беден, бездомен -
дори нещо дребно аз взех си за спомен.

МАРИУС

Та пръстенът мой е! Но нима има как?
Провидението сякаш изпраща ми знак.

ТЕНАРДИЕ

Нощта беше люта, мъглива и гадна -
когато барикадата кървава падна.

МАРИУС

Значи е вярно... значи той ще е бил.
Живота ми Жан Валжан е спасил!
Още нещичко имам за тебе - вземи.
Господ ме гледа, дано ми прости.
Скъпа Козет, ела, да вървим.
Още една благодарност дължим.

ПРОСЯЦИ НА БАЛ

ТЕНАРДИЕ

Какво ли да ви кажа - изисканите гости,
и ние сме сред тях – а уж сме хора прости.
Принцесите - наляво, евреите - надясно...
те никак не са стока, на всички им е ясно.
Париж ни е в краката и нямаме ний грешка,
каймакът е на тортата, а ние сме черешка!

Я, просяци на бала! Кой тук е господар?
С хитрост, ум и разум живееш като цар,
сред господата и дами, потънали в разкош,
които в джоба нямат дори и пукнат грош.
След съботни молитви - наздраве, алилуя,
пак всички ще оскубя и боси ще събуя!

Танцуват просекини, танцуват до припадък,
навреме малко мозък е най-добър подарък,
солта сме на земята и никакви армади
не могат ни помести - ни с бой, ни с барикади.
Парите не миришат, но ний ще ги надушим!
Богати като Крез и в ада ще се нагушим!

СМЪРТТА НА ВАЛЖАН

ВАЛЖАН

Самотен чакам сенки мрачни,
и часове минават здрачни -
сънувах как Козет ридае,
че мойта смърт за мен дошла е.
Сега, когато те са двама,
ни болка, ни тъга да няма,
те моля, Господи - смили се
и благ родител покажи се.

Чуй, отче мой, към Теб политва
една душа - една молитва.
Ти ме отведе тъй далече,
Ти у дома вземи ме вече.
У дома...

ФАНТИН, ВАЛЖАН

Благословен бъди, амин...
- Аз вече съм готов, Фантин.
- Теглото свърши най-подир...
- Най-после ще намеря мир.
- Детето ми спаси, избави
и няма Бог да те забрави.

КОЗЕТ, ВАЛЖАН, МАРИУС

Къде сте, татко, татко мили,
защо от мене сте се скрили?
- Козет, прости ми този грях -
и, слава Богу, доживях...
- Смирено аз за прошка моля -
че глупав бях, лишен от воля:
пред тоз баща, живот що дава,
синът на колене застава.
Светец е тоз човек, баща ви,
спаси ме той и ме избави,
след бой, ранен, ме е понесъл
и на ръце тук ме донесъл.

ВАЛЖАН, КОЗЕТ

А вие вече сте при мен -
бъди, бъди благословен -
след тази радост силна днешна
смъртта без страх аз ще посрещна.
- Не си отивай, татко, мили,
да се сбогувам нямам сили.
- Козет, смъртта да не зачитам?
Кажи... кажи и ще опитам.
Виж сетне в тая книга тежка
последна изповед човешка.
Заспя ли сън, ти отгърни я;
заспя ли, сетне прочети я:
и в нея виж как ти се вричат

тез всички, дето те обичат;
как майка ти живот ти даде
и как при мене те остави.

ФАНТИН, ВАЛЖАН, ЕПОНИН

Върви след мене и без страх,
там, дето няма гнет и грях,
тук остави и скръб, и мъка,
и следвай божията заръка -

и неговата светла сила
ще носи милост и закрила.
- Мен, грешния човек, прости
и път към Теб ми покажи.

- Подай ръката - и търпение,
че ние носим избавление
едно от болката човечна,
и то е: любовта е вечна.

Помнете истина една:
че Бог - това е любовта,
най-светъл дом и свят чертог,
че любовта - това е Бог.

ФИНАЛ

ХОР

Чуй народът вън как пее, носи факел - светлината.
Туй е глас на волни люде, туй е хор на свободата!
Клетници от вси страни, този плам не остарява.
Всеки гнет си има край, слънце винаги изгрява.

Те отново ще въстанат, рай ще има на земята.
Изкови от меча рало, забрави навек войната -
и оковите ще паднат, час дойде ли за разплата.

Ти стани един от нас, изправи снага свободна.
Барикадите са пътят, те са волята народна!
Щом в сърцето ти отекне с барабанен ритъм зов
иде време за промяна, да живеи животът нов!

ДОПЪЛНЕНИЯ

БЕЛЕЖКИ НА ПРЕВОДАЧА

По-долу са изложени някои кратки бележки относно по-интересни моменти, заемки и податки, включени в превода. Описани са по реда на срещането им в съответната песен.

СВЕДИ ОЧИ

„... тоз белег на Каин...”

Цитатът в случая не е толкова по Библията, колкото по едно стихотворение на Валери Петров (чието заглавие, за жалост, не си спомням, но което имах удоволствието да превода на английски преди десетина години); в него „белязан” е събирателният образ на евреина през вековете, конкретизиран в лицето на пътуващ търговец. Именно асоциацията на гонения отвсякъде и неприет никъде заради потеклото си търговски пътник с гонения отвсякъде Валжан наведе на тази заемка.

ЩОМ СЕ СВЪРШИ ДЕНЯТ

„... за душите ни, голи и боси...”

Първоизточник на метафората може да бъде намерен при Владимир Висоцки в стиха

*„Поэты ходят пятками по лезвию ножа
и режут в кровь свои босые души.”*

„... и Слънцето-крал, влюбен в своето его...”

Макар действието да се развива 200 години след Луи XIV, абсолютната монархия се е завърнала след краха на Революцията и образът на краля като едноличен властник отново тегне над обществото, което и оправдава присъствието на асоциацията в тесен смисъл; освен това, обръщането на фразата от „кралят - Слънце” на „Слънцето - крал” позволява създаването на неочакван от зрителя, но достатъчно широк асоциативен образ, в който той е оставен да гради смислови догадки.

*„Мигар би се заклела без боязън и страх
всяка тука от вас, че живее без грях?”*

Свободна асоциация с познатия образ от Евангелието на св. Йоан, 8:7:
„Нека хвърли камък, който е без грешка.”

„И котката е хищник, знам. ”

Оригиналната фраза е със съвсем сходен текст и изкушението на този превод бе твърд е голямо, за да се пропусне: „И котката е хищник” е българското заглавие на филма Les felins на Рене Клеман - една от първите по-нашумели главни роли на Ален Делон.

ИМАХ ЕДНА МЕЧТА

„... сам: буря без дъга след нея...”

Създаден е като безнадеждно-мрачен, видян в криво огледало образ на познатия на всички деца от стихотворението на Джани Родари жизнерадостно-утвърждаващ стих:

*„Дъга, без да има гърмене злоещо -
това би било най-чудесното нещо!”*

„... и чезне пяната на дните...”

„Пяната на дните” е преводното заглавие на един от най-красивите, съзерцателно-

безизходни повести на Борис Виан, L'écume des jours. Тъжното настроение по един безвъзвратно отиващ си свят в него точно кореспондира с настроението от арията на Фантин и, макар асоциацията да бъде разбрана от малцина, ще им подсили образно усещането за нейното положение.

ПИЩНИ ХУБАВИЦИ

„... грош цена и ето: винаги готови!“

Пионерският девиз от времената на комунизма, „Винаги готов!“, звучи комично в този контекст, но същевременно точно пасва на положението на проститутките, които наистина са „винаги готови“ за всеки нов клиент. Усмивката на читателя от неочаквано познатата фраза е призвана да засили удоволствието от тази комична песен.

СМЪРТТА НА ФАНТИН

„... и Слънчо вече мина...“

Макар и от съвсем ново време, „Слънчо“ е познат на всички зрители, а фразата за „Слънчо вече мина“ (т.е. часът е след 20.00) е достатъчен за всяко едно дете да разбере, че времето за игри е приключило; затова, макар и от съвременно време, този израз стои добре тук, защото същността му на детски лексикон натежава над епохата, която иначе носи.

ВАЛЖАН СРЕЩУ ЖАВЕР

Заглавието е отлично от оригиналното, но пиесата представя първия от двата сблъсъка лице в лице на Валжан и Жавер. Затова изглежда повече от естествено единият от тях да бъде обозначен като „Валжан срещу Жавер“, а по-късният (2-о действие) – като „Жавер срещу Валжан“.

„... че нравите ченгето си не ще да промени.“

Още една дума със звучене от 2-ата половина на 20 в. бива „запратена“ 100 години назад с мисълта, че в случая нейното обидно-пейоративно звучене (дава кратка, ясна представа за това как Валжан оценява Жавер) ще има съществен превес над историческия момент, в който думата е придобила гражданственост.

ГОСПОДАРЯТ НА ДОМА

„... и виното е отврат - "Шато дьо Терпентина"...“

Несъществуващо място, „построено“ от преводача на звукоподражателната игра с думата „терпентин“, чиято отблъскваща миризма (и вкус) създават ярко описание за качества на предлаганото вино – и същевременно парадира често срещаните имена на марки вина като „Шато дьо...“ („Замъкът...“).

„... и супа за вечеря, и супа за обяд...“

Възхвалата на вкусната храна е често срещана в дребно-буржоазната литература от 19 в. - и също толкова често парадирана; затова тук е използвана именно такава пародия, отправяща към песента на Грифона от „Алиса в огледалния свят“ на Луис Керъл (Чарлз Доджсън). Фразата е в превод на Лазар Голдман.

ЗВЕЗДИ

„... и, както се казва, животът е сцена...“

Израсналият на улицата, завършен гамен Гаврош, разбира се, няма как да е чел Шекспир; от друга страна, обаче, той отлично знае кои са Волтер и Русо¹, затова в неговата уста на малък, изпреварил възрастта си, мъдрец намекът за шекспировата фраза звучи естествено и на място.

ЧУЙ НАРОДЪТ ВЪН КАК ПЕЕ

„...иде време за промяна, да живеят нов!“

Не съм сигурен дали фразата „да живеят нов“ е директна заемка от пролетарска песен, но дори и да не е, достатъчно добре препраща към рефрена „да строим живота нов“ от „Да се учим, да работим...“. Близостта на стилистиката е преднамерено търсена.

СЪВСЕМ САМА

„... и лунен лъч в реката се стопява.“

Първоначалната редакция предвиждаше тук да има по-пряка заемка от един от най-изящните френски поети (макар и от по-късна епоха), Гийом Аполинер, и по-точно от „Мостът Мирабо“:

*„Под моста Мирабо минават Сена – и любовта;
животът дава, животът взема...“*

(превод: Веселин Ханчев). Настроението в това стихотворение на Аполинер удивително пасва на арията на Епонин и мога само да съжалявам, че по-пряк цитат от него не намери място в нея.

„... дърветата са само пепел сива.“

Фразата отпраща към друга носталгична мелодия, макар и съвременна - „Wish you were here“ на Pink Floyd, в чиито превод от 1995 г. звучат думите

*„... и с призраци героите да смениш,
дърветата – за шепа топла пепел...“*

ЖАЛКИ ЛЮДЕ

Преводът на думата „little“ в заглавието като „жалък“ отвежда към времето на кралица Елизабет I във Великобритания; когато била на възраст, един от подчинените ѝ, загрижен за здравето ѝ, рекъл „Трябва да се пазите повече“, а тя отвърнала „Жалки човече, (Little man...) думата *трябва* не може да се употребява по адрес на кралицата.“

ПОСЛЕДЕН ДЪЖД

„Бисер дъждецът в косите ми сложи...“

Фразата съдържа, макар и скрита, препратка към прекрасното (и сходно по своята тъга) заглавие на филма „Звезди в косите, сълзи в очите“.

1 В оригинала на Юго и във френския първообраз на мюзикъла звучат познатите стихчета на Гаврош (необяснимо защо премахнати от Крецмер в английската версия на мюзикъла):

*Хората са грозни във Нантер
и за туй виновен е Волтер
и са глупави във Палезо,
и за туй виновен е Русо.*

(превод: Лилия Сталева)

ФИНАЛ

„Изкови от меча рало...“

Фразата е взета от името („Да изковем от меча рало“) на статуя, подарена от Съветския съюз на ООН и намираща се пред централата на световната организация в Ню Йорк. Снимка на скулптурата беше част от редакционното каре на списание „Спутник“, дълги години дайджест на съветската преса и литература.

ПЕСЕНТА НА ГАВРОШ

Не е за вярване, но авторът на английското либрето, Херберт Крецмер, "услужливо" е пропуснал може би най-най-известните думи от "Клетниците" - тези на малкия Гаврош, който малко преди смъртта си непрекъснато ни разказва за кое в неговия живот е виновен Волтер и за кое - Русо. Жалко, защото във френския оригинал те присъстват както са по автор (bravo, Mr. Boubliil, bravo, Mr. Natal!) - а за един преводач е неустоимо изкушение да поправи пропуската с, макар и, impromptu превод от френски на английски. Важното в случая е да се спази стъпката така, че текстът да пасне точно на мелодията²:

The ugly dwell Nanter,
so blame it on Voltaire.
The fools in Palaiseau?
Well, blame them on Rousseau.

I'm neither nun nor frere,
so blame it on Voltaire.
I never drink pernod,
well, blame it on Rousseau.

I'm gay and don't despair,
so blame it on Voltaire.
The grief is my chateau,
well, blame it on Rousseau.

I fell, the ground is bare -
I blame it on Voltaire.
My nose was struck just so -
I blame it on... [Rousseau]³!

Български текст (с няколко заемки от превода на Лилия Сталева), който обаче също пасва на мелодията:

Глупаци са в Нантер,
виновен е Волтер;
тъй грозни в Палезо -
виновен е Русо.

Не съм ни граф, ни пер -
виновен е Волтер,
а птичка без гнездо -
виновен е Русо.

Хаплив като пипер -
виновен е Волтер,
без дом съм, без легло -
виновен е Русо.

На пътя паднах чер,
виновен е Волтер.
Обелих нос, чело -
виновен е Русо.

2 Преводът на Лилия Сталева, откъс от който е цитиран в предишната бележка, е чудесен, но стиховете са с повече срички от оригинала и не биха могли да застанат на същата мелодия.

3 При Юго името на Русо остава неизречено, защото втори куршум удря Гаврош и той умира. Във френския оригинал на мюзикъла обаче куплетът звучи няколко пъти и е изпят изцяло.